

OBERCZIÁN GÉZA

Csend

Senki sem tudta, honnan érkezett és miért, még kevésbé, hogy meddig marad. Mint sűrű késő őszi köd, úgy telepedett rá a kis völgyre és a falura, vagy inkább, mint egy könnyű felhő szállt fölé észrevétlenül, hiszen verőfényes nyár volt, eső régóta nem esett, a Nap magasan állt, rövid árnyékot vetett a kastély tornya, az emberek tették a dolgukat, mint minden hétköznap délután. Valami mégis megváltozott: a csend elnyelt minden hangot, semmit nem lehetett hallani.

Történések feljegyeztek hasonló jelenségeket, de egytől egyig megjegyezték, hogy pusztá szóbeszéd-ből szereztek tudomást róluk. Ezek szerint legelső alkalommal Bábel tornyának építéskor szállt le ez az óriási csend. Az építők megpróbálták ugyan beszélni, de nem hallották egymást, kézzel-lábbal mutogattak, hogy megértessék magukat, és mivel nem sikerült, ingerültek lettek, haragra gerjedtek, és végül, mire elvonult a süketség, mindenféle nyelven kiabáltak egymással indulatosan. A tanítványai szerint hasonló dolog történt Szókratész halálakor: a mester utolsó szavai után hosszú időre elnémult a világ – azt állították, addig, amíg szelleme el nem foglalta a neki kijáró helyet az istenek között. Legutóbb pedig az első világháborúban írtak le síri csendet, amikor az uralkodó nyugati szél elterítette a gázt hosszán, szélesen a frontvonalak felett. Először még rövid ideig fuldokló köhögés hallatszott, majd beállt a hosszú némaság, még a tetemekből rendszerint jóízűen lakmározó varjak is hangtalanul heverték a sárban. Persze, ezeknek a leírásoknak nem biztos, hogy bármi közük is van ahhoz, ami Nógrádgárdonyban történt azon a nyáron.

A csend teljes beálltát megelőző pillanatban több dolog történt egyidejűleg. Vég Jocó traktorja egy hatalmas csattanással megállt keresztben a főúton, és nem mozdult többet. Az éles hangot az egész faluban hallani lehetett, és messze visszhangzott volna, ha el nem nyeli az éppen beálló némaság. A kutyák a kerítések mellett vad csaholásba kezdtek, de hangjuk elveszett, jó darabig idegesen rohangáltak a kerítések mellett le-föl, megpróbálták vonyítani, persze eredménytelenül, végül kimerülten, bizonytalanul remeg-

ve elheverték a porban. Megszűnt a madárdal is, a háttérben mindig is hallható csiripelés elhalt, a madarak megzavarodva repkedtek, majd tömött rajokban elrepültek a falu közeléből. És semmi hatása nem volt Jocó cifra káromkodásának sem, amivel a több évtizedes orosz traktort illette, mikor dühösen bele-rúgott, mert csak hangtalanul tátogott, ez pedig kizárólag akkor szokott előfordulni, amikor édesanyja leteremti, ha részegen megy haza.

Ugyanabban a pillanatban Kissné éppen egy hatalmas pofont szándékozott adni hétéves fiának, aki újfent addig ugrált a szénapadlás nyitott tetőablakából a még be nem hordott bálák tetejére, míg azok teljesen szét nem szóródtak, keze azonban megállt a levegőben, és úgy maradt. A kis Sándor ijedt kiáltását elnyelte a süket csend, tátott szája és védekezésül maga elé kapott keze groteszk szoborrá merevítette. Végül az asszony tétován porolni kezdte a gyerek ruháját, a kisfiú pedig megkönnyebbülten sóhajtott.

A traktor csattanása után beállt csend különös párbeszédet eredményezett a kocsmáros Vermes László és a falusi tanító, Szegő Bálint között. Az előzményekhez tartozik, hogy Vermes rendszeresen hangosan kiabál a szomszédjában lakó férfival, mert meggyőződése, hogy ez a városból ide származó, élheterlen értelmiségi lopja a kertje végében lévő veteményeséből a zöldséget, most éppen a sárgarépat és a paradicsomot, de ősszel felszedte a krumplit is, nem hagyott annyit sem, amennyit idén elvethetett volna. A helyzet úgy állt, hogy Vermes a kocsmá udvari kijáratából fennhangon üvöltözött, miközben a kerítésen túl Szegő a magas, nyíratlan fűbe állított kerti asztal mellett ült fehér vászonzakóban és szalma-kalapban, egy halom papír volt előtte, amire írt valamit, mellette egy pohár fröccs, és halvány mosollyal, az olvasószemüvegén keresztül hunyorogva figyelte a kocsmáros előadását.

– Most a paradicsomomat loptad el, te ingyenélő, mit fogok így befőzni, mi? Tudom, hogy te voltál, te tolvaj, mert pont a te kertedig vezetnek a nyomok...

– és itt elnémult, mert megszűnt minden hang. Először mindketten csak az üres tátogására figyeltek föl, később tudatosult bennük, hogy semmi sem hallható. Szegő ezt jelezte is Vermesnek úgy, hogy a fülére tapasztotta a kezét, majd kérdőn széttárta a karját, de a másik azt hitte, hogy gúnyolódik, ezért megpróbált még hangosabban üvöltöni, túlkiaálni a csendet. Teleszívta tüdejét, nekieresztette a hangját, érezte, ahogy hangszálai rezegtek a kitóduló levegőtől, de hiába,

végül kivörösödött fejével abbahagyta, és csak az öklét rázta. A tanár nézte az erőlködést, kortyintott fröccsből, ami már a harmadik volt gyors egymásutánban aznap délután, és Vermes tanácstalan arcát látva hangtalan kacagásba kezdett. A kocsmáros nézte az ellenségét, fújtatott, aztán tehetetlen dühében ő is röhögni kezdett, miközben tovább hadonászott az öklével a szomszéd felé. Az pedig magasra emelte kezében a poharat, mint aki a másik egészségére kívánja az italt, meglengette párszor maga felé, így hívta magához a mérges, zaklatott férfit, lassan elballagott a tornác sarkáig, szerzett egy üres poharat, bort öntött, és egy kis szódát spriccelt a tetejére, majd a két fröccsel a kezében, dülöngélve megindult a kerítés felé. Pont ott állt meg, ahová a másik oldalról a lányomok vezettek a veteményeskerttől. A megtermett kocsmáros súlyos léptekkel, csípőre tett kézzel odabillegett a vékony tanár elé, kinyújtotta a kezét, mint aki menten elkapja a kis ember nyakát, de csak rámarkolt a felé nyújtott pohárra, biccentett, szájával formálta a szavakat: „Isten-isten”, már meg sem próbált hangosan beszélni, nagyot húzott az italból. Szegő rámosolygott, letámaszkodtak a kerítésre, és élvezték a csendet.

A tanár házának hátsó falánál, takarásban egy kisfiú, aki alig egy éve került a faluba a családjával, jóízűen rágcsált egy sárgarépát. Szegő jól ismerte és sajnálta is ezt a sápadt, vékonydongájú, alutáplált kisfiút, aki a tanítványa volt. Nem sokat beszélt, de annyit lehetett róla tudni, hogy nagyon szegények, apja meghalt, az édesanyjával él, aki beteg, meg a nagymamájával. Rendes srác ez, gondolta a férfit, és ügyes, tette hozzá, mindig szerez az asztalukra krumplit, friss zöldséget, bár azt nem szerette, inkább csak elnézte neki, ha átmászott a kertjén. A gyerek élvezettel ropogtatta a répát, nevetve nyámmogott hozzá, nem kellett tartani attól, hogy bárki meghallja, hiszen a csend addigra teljesen rátelepedett a falura.

Jusztina szlovák lány volt, nemrég érkezett Varbóról, a szomszéd faluból, ahogy minden délután, a kishatárforgalomban járó Barkasszal. A Vég portán várta, hogy Jocó végre hazaérjen és találkozzanak, annál is inkább, mert be voltak jelentkezve a paphoz Csitárba, aki majd hamarosan összeadja őket. Leendő anyósa bent volt a házban, de egyikük sem fárasztotta magát a köszönéssel.

„Mindig elkésik ez a málé, a fene essen bele – gondolta a lány –, egyszer sem tud pontos lenni, de ha most is részeg lesz, hát kereshet mást, nekem nem

kell!” Türelmetlenségében rádiót hallgatott, ezzel is gyakorolta a nyelvet, hogy jobban megértse magát a vőlegényével, mert az, hogy Jocó megtanul szlovákul, teljesen reménytelennek tűnt. Jusztina már régen belátta, hogy kérője nem túl okos ember, de arra jó, hogy áttelepülhessen Magyarországra. Amikor a rádió elhallgatott, tekergetni kezdte a gombokat, hátha sikerül szóra bírnia, végül feladta:

– Bedöglött ez a szar – morogta tiszta magyarsággal, észre sem véve, hogy egy szó sem hallatszott abból, amit mondott. Leült a ház előtt a padra, nézte az utcát, jön-e már a férfi, és a feszültség, ami felgyűlt benne, lassanként elszállt, élvezte a délután nyugalma, a Nap melegét, a süket csöndet, és elaludt.

Jocó teljesen összekente magát, miközben próbálta megjavítani a tehetetlen járművet, de hiába indítózott, egy nyekkenés nem sok, annyi sem jött ki a motorból, és füst sem látszott, hát kénytelen-kelletlen feladta, leült az első kerékre, és komótosan törölgette a kezét. Ha eszébe is jutott Jusztina, hát csak azért, mert nagyon megkívánt egy sört a nagy ijedségre, és emlékezett, hogy nem lehet, jön a lány, dolguk van.

Vass Antal már messziről látta a fiatalembert, ahogy kényelmesen tisztálkodik az út közepén:

– Mint egy macska! – nevetett fel, és odakiáltott: – Hogy a nyavalyába tudtad pont az út közepén lerohasztani ezt a gépet? – De válasz nem érkezett. Igazság szerint a kérdés sem hangzott el, de ez akkor még nem tűnt fel neki. Téeszelnök léteire különös kapcsolatban volt Jocóval: először is gyengeelméjűnek tartotta, lustának és mihasznának, de egyben az öccse sógorának is tekintette, emiatt odafigyelt rá, viszont mióta a Jocó hűgát olyan brutálisan meggyilkolták a patakparton az esküvő előtt, részvétet is érzett iránta. Mikor azonban Antal öccsét tartóztatták le a gyilkosságért, és halálra ítélték, hirtelen ellenség lett. Jocó csakúgy, mint mindenki más a faluban, elítélte a Vass testvéreket.

„Végül is leginkább a beosztottam” – okoskodott, és amikor odaért, rászólt újra: – Vidd már innen a traktort, még balesetet okozol!

De a csend elnyelte ezt a mondatot is, mintha sosem mondta volna, hát mutogatni kezdett, először Jocóra, aztán a traktorra, majd úgy csinált, mint aki vezet, de Jocó, aki csodával határos módon megértette, mit akar, csak annyit mutatott: kaput, azaz elhúzta a tenyerét a nyaka előtt, és savanyú tekintettel meredt Antalra. Az viszont félreértette a mozdulatot, azt

hitte, a testvére kivégzésére utal vele, hát odaugrott, megmarkolta Jocó ingét a mellkasán, felemelte a levegőbe – szálas, magas, bivalyerős ember volt –, és elhajította az út közepére. Jocó úgy elterült, mint a döglött béka. Nagy verekedés kezdődött, rúgták a port, zuhogtak az öklök, Jocó sem volt gyenge legény, körbetáncolták a traktort háromszor is, míg véresen, izzadtan, szakadtan abba nem hagyták, lerogytak a földre, hátukat az egyik keréknek döntötték, és lihegtek, kiszáradt szájukkal kapkodták a levegőt. Aztán Jocó elmutogatta, hogy a traktor lerobbant, ő nem tehet róla, Vass Antal pedig, mintegy bocsánatkérésért a félreértésért jelezte neki, hogy menjenek a kocsmába, meghívja egy sörre. Mire odaértek, a kocsmáros és a tanár hangtalanul daloltak, miközben egymást támogatták. Estefelé benézett Jusztina is, aki felébredt, és nagyon haragos volt, amiért elmulasztották a találkozót a pappal. Addigra Vass Antal széles gesztusokkal tüzetesen elmagyarázta Jocónak, hogy az öccse ártatlan, és továbbra sem lehet tudni, ki volt a húga gyilkosa. Ettől, és az addig elfogyasztott söröktől, pálinkáktól Jocó szeme megtelt könnyel, és némán zokogott új barátja vállán. Erre érkezett meg Jusztina, hosszú fekete haja lenggett, mint a szélvész, szeme baljóslatúan villogott, nagyot toppantott előttük, de mivel hang nem hallatszott, az egymással megbékélt két ember kétoldalról megölelte, magukhoz vonták, szorították erősen, nem tudott szabadulni, míg lassan ő is lenyugodott, ivott velük egy pálinkát, majd kézen fogta a völegényét, és hazatámogatta, hogy aztán olyat tegyen vele, amit azelőtt soha, nem érdekelt leendő anyósa rosszallása sem. „Úgysem hall semmit” – gondolta.

Másnap hosszúra nyúlt a reggel, az emberek nyugodtan, békésen, háborítatlanul aludtak a nagy csendben, hiszen nem szólt kakas, nem csörgött vekker, nem hallották a tehének bánatos bögését, ahogy fejéért könyörögtek, a disznók visítását friss kukorica után, a kutyák hiába ugatták üres tányérjaikat, már magasan állt a Nap, mire megindult az élet. Kényelmesen, sietség nélkül tették a dolgukat a falusiak, nem sürgették őket kiáltások, hívások, nógatások, ha valamit közölni akartak a másikkal, hát odaballagtak, elé álltak, és elmutogatták, majd kezet ráztak, hogy jelezzék, értik egymást. A fiúk a lányokat ilyenkor megölelgették, azok pedig pironkodva mosolyogtak. Régi ellenségeskedéseknek állta útját a csend, a felek kénytelenek voltak találkozni, ha mondandó-

juk akadt, és mutogatás közben lassanként megkedvelték egymást. Vermes László például reggelente, ha kiment a veteményesbe összegyűjteni a friss paradicsomot, paprikát, néhány darabot egy kis kosárkában odakészített a Szegőék kerítésére, esetenként megtoldta egy pár tojással is. A tanár ezt sosem láthatta, mert szinte minden este felöntött a garatra, sokáig aludt, a kislíú pedig begyűjtötte az adományt, mire felkelt, csak a lábnyoma maradt meg a magas fűben.

Jusztina igazán megkedvelte Jocót, már nemcsak az állampolgárság, de a férfi is érdekelt, egyre többször maradt itt éjszakára is. Egyszer főzött egy finom káposztalevest kolbásszal, amivel még az anyósát is meglepte, attól fogva az öregasszony sem bánta, ha nem ment haza.

Jocó és Vass Antal, ha nem is lettek jó barátok, de kölcsönösen tisztelték egymást, és rendszeresen elüldögéltek egymás mellett a kocsmá előtti padon alkonyatkor. A népeknek is feltűnt ám, hogy a meggyilkolt menyasszony bátyja megbocsátott a gyilkos bátyjának, ezért enyhült a hangulat, megnyugodtak a kedélyek, ami a téves eredményein is meglátszott, sosem volt ennyi tej, takarmány, gabona és hús, mint abban az évben. A nőgrádgárdonyiaknak jó kedvük volt, sokszor összejöttek nagyobb társaságok, mozgalmass beszélgetéseket folytattak, egy-egy ügyes mutogatós megoldást megtapsoltak, a félreértéseken jókat nevettek. Egyesek táncsal is megpróbálkoztak, nagy sikerük volt.

Egy napon Jocó elindította a traktort, felcsatolta az ekét, indult a határba felszántani a tarlót. Éppen a főúton haladt keresztül, amikor a traktor egy hatalmas csattanással megállt, és nem mozdult többet. Az éles hang hosszan visszhangzott a falu fölött, a falusiak felkapták a fejüket a szokatlan jelenségre. A kutyák kórusban ugattak ijedtükben, le-föl rohagáltak a kerítések mellett, láncaik csörögtek. Egy csapat madár hangos kárálásba kezdett a magasban, majd leszálltak a kastély kertjében. Jocó hangos káromkodására Kissné befogta a fia fülét, hogy ne hallja ezt a sok trágárságot, de mikor a gyerek nagy nevetéssel utánozni kezdte a férfit, egy jókora, csattanós pofont kent le neki.

– Már megint az út közepén álltál meg, te istenbarma, te! – kiáltotta az éppen odaérő Vass Antal Jocónak, és idegesen legyintett.

– Kaput – mondta Jocó bánatosan, és belerúgott az öreg traktorba.